

Елин Пелин

ИЗБРАНО

Редактор и подбор Надежда Делева
Технически редактор Стефка Иванова
Коректор Симона Христова

Формат 60x90/16. Печ. коли 25,5

КНИГОИЗДАТЕЛСКА КЪЩА „ТРУД“
София 1202, ул. „Св. св. Кирил и Методий“ № 84;
тел.: 971 99 18, 942 23 75
Разпространение – тел.: 846 75 29
e-mail: office@trud.cc
www.trud.cc
www.znam.bg

© Елин Пелин, автор, 2017 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2017 г.

ISBN 978-954-398-520-3

Елин Пелин

ИЗБРАНО

Книгоиздателска къща „ТРУД“
София, 2017

СЪДЪРЖАНИЕ

<i>Гераците</i>	7
<i>Земя</i>	61
<i>Под манастирската лоза</i>	121
Отец Сисой.....	123
Светите застъпници.....	125
Очите на свети Спиридон.....	130
Огледалото на свети Христофор.....	135
Изповед.....	140
Занемялите камбани.....	147
Една обиколка на свети Георги.....	152
Чорба от греховете на отец Никодим.....	155
Жената със златния косъм.....	160
Пророк.....	164
Веселият монах.....	170
<i>Разкази</i>	183
Косачи.....	185
На оня свят.....	191
Андрешко.....	196
Изкушение.....	203
Напаст божия.....	210
Край воденицата.....	216
Самодивските скали.....	222
Престъпление.....	228
Кал.....	234
На браздата.....	245
Закъснялата нива.....	249

По жътва.....	253
Ветрената мелница.....	257
Сиромашка радост.....	269
Нане Стоичковата върба.....	274
Задушница.....	279
Старият вол.....	288
Спасова могила.....	293
Мечтатели.....	299
Ангелинка.....	306
Невеста Нена.....	312
Син.....	317
Най-справедливият.....	321
Среща.....	325
Летен ден.....	330
Любов.....	340
Гост.....	342
Пролетна измама.....	348
Вдовец.....	353
Кумови гости.....	360
Хитрец.....	363
Лепо.....	367
Прошението на жителите от с. Голяма Неволя	
до дяда Господа.....	376
Лудата.....	383
Иван Селския.....	386
Гусларят.....	390

Гераците

Глава 1.

Най-заможният човек в селото беше дядо Йордан Герака. Пъргав и трудолюбив, той бе работил през целия си живот и бе сполучил да удвои и утрои имотите, останали от баща му. Надарен с ум практичен и с търговски способности, той бе съумял да направи и пари, и да се издигне между съселяните си като пръв човек. Той имаше меко и добро сърце. И макар да беше малко скъперник, не беше строг в сметките си, помагаше на хората и се грижеше за селските работи. Затова всички го обичаха и почитаха.

Неговата голяма и бяла къща, в която живееше многолюдното му семейство, беше на лично място сред селото, виждаше се отдалече и отдалече личеше, че е чорбаджийска. Всред широкия двор, в който можеше да се смести една махала и който околоръст бе ограден като кале с бели зидове, се издигаше високо и право като стрела самотен кичест бор – единственият бор в цялата околия. Той бе донесен като малко борче от светите рилски гори и посаден тук в незапомнени времена от прадедите на Гераците. Това бе тяхното семейно знаме, с което се гордееха. Под неговата света сянка бяха отраснали няколко поколения. Под нея бяха преживели последните си дни много старци от рода им.

Дядо Йордан имаше трима синове, народени един след друг. Най-големият беше Божан, по него идеше Петър и най-малкият – Павел. И тримата бяха женени, имаха деца и всички живееха в една къща със старите – къща голяма, хубава, дето имаше място още за толкова души.

Синовете и снахите на Герака, под главния негов надзор, гледаха къщата и вършеха полската работа, подпомагани от двама млади ратаи и от стария Матей Маргалака – самотна душица в света, прибрана по милост от дядо Йордан. А сам дядо Йордан държеше кръчмата, едно старо, ниско и дълго здание до пътя, което стоеше като глава и камък на големия зидан пръстен, който обграждаше двора.

Дядо Йордан държеше синовете си по-далеч от кръчмарската работа, на която сметките си знаеше и гледаше сам. Синовете му бяха свикнали с това и когато случайно заместваха баща си или се намираха по друга някоя работа там, те не се чувстваха като господари, а като слуги. Затова пък те бяха царе на полето, на нивите и на ливадите, особено най-големият – Божан. Полската работа бе неговата стихия. Всичките му грижи и мисли бяха там. Лицето му имаше прегорелия цвят на пшенично зърно и душата му гледаше небето, облаците и слънцето с надеждите и тревогите на плодородната земя.

Когато почваше жътва, в къщата на Гераците настъпваше усилена работа. Сутрин, пред зори още, по двора се чуваше бодрият глас на стария Герак, който обикаляше обора и сайванта, дето спяха ратаите, и викаше високо:

– Ставайте, момчета! Хайде на работа!

Около него радостно връткаше опашка едро жълто куче и скачаше галено въз коленете му. Куп бели гъски, които лежах на двора, подплашено се разбягваха и съскаха. От стрехите на плевника се вдигаха облак гълъби и отлитаха към стърнищата. Ситни врабчета се боричкаха в клоните на бора. Работници жени, мъже, деца се разшракваха нагоре-надолу и се отправяха на дружини към полето. Дядо Йордан ги изпращаше до портата и като гледаше изток – ясен, побелял от предвестни зори, говореше възхитено:

– Ех, че време ли се отваря! Пак ще се къпе в човешки пот майката земя.

След това той отваряше за малко кръчмата, поливаше и

помиташе сам пода, направяше си кафе и сядаше да го изпие пред вратата на чист въздух. По пътя минаваха селяни и селянки и го поздравяваха с почит. Той отговаряше на всички братски и на всички пожелаваше лек труд и добър берекет. Къде ручок той се качваше на кончето си и пак побесняваше из полето, както казваха селяните – отиваше да навиди работниците.

Единственият и главен помощник в кръчмата на Герака беше неговата жена, баба Марга. Тя бе едра, породиста жена, запазена, здрава и пъргава, с весело сърце и с търговска душа. Дядо Йордан беше главата, баба Марга – душата на кръчмата. Тя се грижеше за всичко и нареждаше нейното домакинство. Тя чистеше и миеше съдовете, редеше двете стаи, определени за нощуване на пътници, поддържаше огъня в огнището, проветряваше зимника, запарваше бъчвите и прислужваше на селяните като момче.

Цели четирийсет години – от млада булка до старица – тя се движеше в кръчмата между мъже усмихната, жизнерадостна, кога с хурка и вретено, кога с малко дете на ръце, и никога за нея не се чу лоша дума. Тя не позволяваше в кръчмата кавги и мръсни приказки и пъдеше пияниците. Всички я уважаваха и селяните не смееха да пуцат пред нейно лице любимите си изобилни попръжни.

Герака ценеше нейните способности, доверяваше ѝ всичко, осланяше се на нейния ум и грижи и се гордееше с нея. Двамата бяха живели в обич и доверие, помагаха си и искаха да оставят на децата си добро име и добро наследство.

Баба Марга и къщи беше пълна господарка. Тя обичаше снахите и внучетата си, но се държеше строго с всички и когато кажеше нещо, искаше то да бъде изпълнено. Когато мъмреше или съдеше за нещо синовете си, те, макар и възрастни, стояха пред нея с наведени глави и не възразяваха. Тя тичаше цял ден от кръчмата до къщи, обикаляше из двора да види всичко ли е в ред, хранеше кокошките, свинете и гъските, хокаше ги като хора и когато ги мамеше, гласът ѝ

се чуваше по цялата махала. Тя говореше високо и се смееше със звънлив глас като мома.

Но напролет баба Марга се помина съвсем ненадейно. Заедно с нея от къщата на Гераците изчезна добрият и строг дух, който държеше всичко в ред. Косата на дядо Йордан бързо посребря, неговата силна господарска ръка отслабна, отпусна юздите и домашната колесница, която вървеше толкова равно и спокойно, изскочи от пътя си и затропоти по камъняка.

Вкъщи изпълзяха като змии, незнайно откъде, сръдни, недоразумения, крамоли и отровиха мекия домашен покой, сладко сгръван толкова дълги години от любогрейната топлина на общото огнище.

Никой не знаеше как стана това, отде се роди тая завист между снахите, това недоверие между братята, което ги караше да се подозират. Дядо Йордан се опита да ги сплаши със своята строга дума, но тя бе изгубила тежестта си. Той гълчеше силно и сърдито, но усещаше, че думите плачат в душата му, и той правеше неимоверно усилие да скрие тая слабост. Той знаеше, че доброто и злото се излюпват в човека, както пиленцата се излюпват из яйцето, но той не знаеше защо именно злото трябваше да се излюпва в душите на неговите деца. Защо? И той дълго мислеше. От тая мисъл косата му бърже побеляваше и сънят му стана безпокоен.

Почти всеки ден той чуваше между снахите си остри надумки и караници, пълни с груби и непристойни думи. Поводите на тия караници бяха всякога дребни и нищожни. Веднаж едно от децата на Петровица беше опръскало с кал детето на Божаница и тя се спусна и го удари. Обидена, Петровица защити разплаканото си дете:

– Ела, мило, ела, че тая змия ще те изяде.

– Змии да раждаш! – отвърна Божаница.

Петровица беше по-мека и носеше добри чувства в душата си, но тя бе крайно честолюбива и когато избухнеше, мъчно можеше да се въздържа.

– Змии очите да ти изпият! – отговори тя.

Божаница носеше една копаня с трици. Тя зашапи колкото можа в ръката си и хвърли гневно върху лицето на Петровица. Двете жени се хванаха за косите и дворът се огласи от нечовешки викове и клетви. Дядо Йордан изскочи от кръчмата. Като видя как снахите му, разскубани и окървавени, се хвъргаха една срещу друга като гневни кокошки, неговата чорбаджийска гордост се възмути. Той отиде при тях, вдигна тежката си ръка и с всичка сила залепи и на двете по една плесница.

– Ако не от мене, от децата си се засрамете! – каза им той.

Петровица, сконфузена, се скри в зимника, но Божаница се изправи срещу него като квачка, на която са похитили пилците, и каза троснато:

– Изветрял дъртак! Ти в чужди работи да се не месиш!

И като грабна копанята с разсипаните трици, тя се отдалечи с походката на вълчица, която е отхапала къс месо от някое живо добиче.

След тая случка двете етърви не си проговориха нито дума цял месец. Те шетаха из къщи начумерени и фучаха като змии. Тяхната злоба се изливаше върху главите на децата и най-много върху тихата, нежната, блага и мечтателна Елка – невеста на най-малкия дядо Йорданов син Павел. Сега върху нея бе паднала цялата къщна работа. И тя работеше пъргаво, мълчаливо, безропотно. Не мислеше никому злото. Желаше предишния мир и сговор и искаше да види двете си етърви помирени. Те сумтяха, караха ѝ се за нищо и никакво, хокаха детето ѝ – мъничкия Захаринчо – и постоянно ѝ намираха грешки, и постоянно бяха недоволни от нея.

Дядо Йордан ходеше угрижен и замислен. Нему не му се стоеше вече в кръчмата. Той се опита да продължи търговията заедно със синовете си, но не тръгна добре. Божан, който беше прехвърлил вече трийсет и пет години, обичаше премного парата, трепереше над нея, беше хитър и стислив. Той криеше от чекмеджето, надписваше в тефтерите и правеше

нечестни сделки с простите и бедни селяци. Петър, средният син на дядо Йордан, беше пък съвсем друг човек. Той имаше широко и безгрижно сърце, беше голям нехайник, денгубеше се по лов, напиваше се и пущаше вересия – и комуто трябва, и комуто не трябва. По неговото мъничко лице всякога играеше една чиста, нехайна усмивка, която го правеше безкрайно обичлив. Той беше наивен, доверчив и способен да даде душата си на оня, който знаеше изкусно да го поласкае и подлъже.

Дядо Йордан видя, че така не може да върви, и скоро затвори кръчмата. Това не беше лесно за него. Кръчмата той държеше от четирийсет години, с нея бе спечелил пари, в нея се чувстваше господар и силен, в нея се радваше на почитта и страха, който му имаха селяните.

„Ако беше си дома Павел – мислеше старият Герак, – тая работа нямаше да бъде така, но кой знае...“

Глава 2.

Павел беше най-малкият син на дядо Йордан. Той беше пъргав, пресметлив и очоваден човек. Някога баща му възлагаше големи надежди на него. Праща го да се учи до трети клас и всякога, като спомнеше името му пред хората, не изпускаше да каже:

– Както и да е, Павел има образование.

За да не се изхайти, той го ожени още на осемнайсетата му година за най-хубавото момиче в селото. За Елка. Тя беше от бедно семейство, но Павел я обичаше страстно. Тя бе стройна и напета мома, с мъничко смугло лице, с големи жални очи, които гледаха мило и благо. Беше весела и жива и когато запееше на нивата, гласът ѝ кълтеше по цялото поле и хората оставяха жътвата си, да я послушат.

Наскоро след сватбата Павел отиде войник. В казармата